

”תהליך החיבור”

שיחת הרה”ג זלמן ברוך מלמד לפרשת ויגש

ויגש אליו יהודה – לפני ריבונו של עולם • כי נבהלו מפניו – הבנת האחים שטעו • יוסף מקדש שם שמים בסתר • הופעת שם ה' במציאות • תכלית הגלות להעלות ניצוצות • החיסרון בשורש ובענפים • החיסרון בעולם, מתבטא בדקות אצל אברהם • בין ישראל לאבות בציפיית הגאולה • תהליך הפירוד וההתחברות • בית המדרש – בניין אבן הראשון ביישוב • בכל מקום אבותינו קבעו ישיבה

ויגש אליו יהודה – לפני ריבונו של עולם

”ויגש אליו יהודה” (בראשית מד, יח). לא נזכר בפסוק אל מי ניגש. בהמשך הפרשה מוזכר שיהודה מדבר אל יוסף. אבל מהלשון הזאת אפשר ללמוד עוד עניין. יהודה ניגש אל מי שצריך לגשת. יהודה ניגש לריבונו של עולם. הרי כל מה שקורה ונעשה בעולם זה בהשגחה אלוקית. המקרה הזה שמעלילים עלילה על בנימין שהוא לקח את הגביע של יוסף, זה וודאי מושגח על ידי ריבונו של עולם, ומכוון על ידו, לכן אליו ראוי לפנות. יהודה ניגש ליוסף, כי יוסף הוא השליח לעשות את השליחות שהקב”ה הטיל עליו, אבל באמת הכול נעשה על ידי ריבונו של עולם. הוא מדבר עם יוסף, ובעצם הוא מדבר עם ריבונו של עולם. עומד לפני יוסף, ועומד לפני ריבונו של עולם, ואומר אני לא מבין מה קורה כאן. הכול נעשה

כשורה, עשינו הכול כפי שצריך לעשות. הבאנו את הכסף שנשאר באמתחתנו, אנחנו אנשים ישרים, מה קרה שאתה מזמין את בנימין, מה יש לך עניין בזה, ומה יהיה עם אבינו - הוא חוזר על המציאות הפשוטה. הוא בעצם לא מספר שום דבר חדש ליוסף, אבל הוא אומר אם זה המצב וכך נגזר, אני עושה את תפקידי ומוכן להיות לך לעבד במקום בנימין. הוא מוסר את עצמו, מגלה את מסירות הנפש שלו ומקיים את הבטחתו לאביו.

כשאדם פונה לריבונו של עולם ויודע שהכול מאת ה', ויודע ומכיר שכל הצרה הזאת היא לא צרה מקרית שנעשתה על ידי בני אדם, אלא היא מכוונת מלמעלה, כשרואים את ריבונו של עולם בתוך הצרה, מתברר שהכול מתהפך לטובה. וזה מה שקרה. "שְׁוִיתִי ה' לְנִגְדֵי תַמִּיד" (תהילים טז, ח), מסביר הרבי מפולנאה, גם כשזה נגדי, כשיש מצב של התנגדות אלי, אני רואה שריבונו של עולם עושה את זה. וכשרואים שריבונו של עולם עושה את הנגדיות הזאת, אז ממילא הנגדיות הזאת מתבררת לטובה. אם צריך לסבול, בסדר, נקבל את זה באהבה. כשבן אדם מקבל את הצרות באהבה, אלו כבר לא צרות, ואם הוא שמח בהן, אז למה לעשות לו צרות, אין טעם לעשות אותן.. האמונה שלו היא מחוזקת ועצומה.

'כי נבהלו מפניו' – האחים הבינו שטעו

לאחר שניגש יהודה אל יוסף, מתוודע יוסף אל אחיו, והפסוק אומר: "וְלֹא יָכְלוּ אֶחָיו לְעַנּוֹת אֹתוֹ כִּי נִבְהְלוּ מִפְּנֵי" (בראשית מה, ג) ועל זה אמרו חז"ל (בראשית רבה פרשה צג, י-יא):

"אבא כהן ברדלא אמר, אוי לנו מיום הדין אוי לנו מיום התוכחה... רבי אלעזר בן עזריה אמר אוי לנו מיום הדין אוי לנו מיום התוכחה, ומה יוסף הצדיק כשהוכיח את אחיו לא יכלו לעמוד בתוכחתו, הקב"ה שהוא דין ובעל דין ויושב על כיסא דין ודן כל אחד ואחד, על אחת כמה וכמה שאין כל בשר ודם יכול לעמוד מפניו".

אם לפני יוסף שעומד עכשיו לפניו האחים נבהלו כשנתגלה כל מה שהם עשו לו, אז ביום התוכחה שאדם יעמוד לפני ריבונו של עולם, ויגלה את כל הטעויות שלו, מה יהיה?! הם נבהלו מפניו לא רק במובן החיצוני, שיוסף עכשיו הוא השליט, ומי יודע מה הוא יעשה להם על כל הרעה הנוראה שהם רצו להרוג אותו, ומכרו אותו לעבד. ה'נבהלו מפניו' היה הרבה יותר עמוק. הם כבר נוכחו שיוסף לא רוצה את רעתם. יוסף מצד אחד הסתיר את עצמו, אבל מצד שני הוא נהג איתם מאד יפה, החזיר להם את הכסף, ועשה להם משתה, וסעד איתם, הם יכלו להבין מהתנהגות זו שיוסף לא רוצה את רעתם. אבל נתגלה להם שהם טעו ביחסם אל יוסף. הם חשבו שיוסף טועה ומזיק, כל מה שהאחים עשו ליוסף היה מפני שלדעתם דרכו הייתה דרך מוטעית, והיא דרך רעה ומסוכנת, ואסור שדרכו של יוסף תצליח חס וחלילה, זה יביא לכיוון שלילי מאוד. המתח בין ההשקפות היה כל כך גדול, והם רצו לסלק אותו מהמשפחה לגמרי, והכול היה מתוך מחשבה שיוסף הוא שלילי. והנה מתברר שיוסף הלך בדרכו בדרך נכונה, והוא נעשה שליט על כל מצרים. יד ה' בדבר. והוא שומר על מסורת אביו, והוא ממשיך בה. הם חשבו שיוסף מסוכן, שהוא התקלקל, ועוזב את הדרך הנכונה, ואם הוא ירד למצרים בוודאי שלא יישאר אצלו זכר מהדרך של האבות. והנה לא נכון הדבר, התברר להם שהם שטחיים, הם מסתכלים מבחוץ, הם לא מבינים שאפשר לעבוד את ה' בתוך הטבע, בתוך המציאות. זה עניינו של יוסף שהוא מקדש שם שמים בסתר. בגלוי, נראה שהוא טועה, אבל בעצם בפנים הוא מקדש שם שמיים. זו המהות שלו.

יוסף מקדש שם שמים בסתר

יוסף שקידש שם שמיים בסתר, נוספה לו עוד אות אחת משם ה', "עדות ביהוֹסֵף שְׁמָה" (תהילים פא, ו) קודם היו שתי אותיות משם הוי-ה בשמו של יוסף י' וו' וכשיוסף מקדש שם שמיים בסתר הוסיף לו הקב"ה עוד אות בשמו משם שמיים (סוטה לו:), שבעצם זה כבר כל האותיות, כי אות ה' חוזרת פעמיים. יש שלוש

אותיות ' ה' ו', כל האותיות שנמצאות בשמו של הקב"ה, נמצאות אצל יוסף אבל בסתר. זה לא השם המלא. ליהודה יש את כל האותיות של שם ה', עם תוספת האות ד'. והגמרא דנה בזה אם אדם רצה לכתוב יהודה ודילג על האות ד' וכתב שם ה', מה הדין, האם מותר למחוק את זה, הוא לא התכוון... יהודה שקידש שם שמיים בגלוי, כל שם הויה נמצא בשמו. האות האחרונה של שם הויה היא הגילוי של שמו יתברך. לא נרחיב בדבר הזה. אצל יהודה מופיע שם מלא, ואצל יוסף זה ברמז, רק שלוש האותיות הראשונות נמצאות בשמו, זה השורש בלי ההתגלות. יוסף במהות שלו הוא פנימי. הוא עובד את ה' בתוך כל המציאות. לא מעל המציאות. זה המהלך של יוסף.

יוסף מופיע שם ה' דרך המציאות

בהמשך הפרשה מסופר שכשנפגשו יעקב ויוסף, יוסף נפל על צווארי אביו ולא נכתב שגם יעקב נפל על צווארי יוסף. וחז"ל אומרים וזה מובא ברש"י, שיעקב באותה שעה קרא קריאת שמע. זה מאוד תמוה, מסתמא שהפגישה המלכותית הזאת הייתה מתוכננת היטב. עוד לפני הפגישה, יעקב שלח את יהודה להורות לפניו גושנה. יוסף יודע שיעקב מתקרב, ויעקב יודע שיוסף עומד לבוא לקראתו. זמן קריאת שמע כידוע הוא חמש דקות בלבד, יעקב יכול היה לקרוא קריאת שמע קודם או אחר כך. מדוע הוא קורא קריאת שמע דווקא כשהוא נפגש עם יוסף - בחסידות אומרים, ובעצם זה מובא כבר במהר"ל, שיש אומרים שהוא המקור של החסידות, שיעקב קרא קריאת שמע דווקא בגלל הפגישה, מפני שהייתה לו שמחה גדולה בפגישה עם בנו, שכל כך מילאה את נפשו, והוא רצה לתת ולרומם שמחה זו לריבונו של עולם, כי הכול בא מאת ה'. כל דבר שקורה הכול מאת ה'. ריבונו של עולם זיכה אותנו עכשיו בשמחה הזאת, והוא מוכרח לקרוא קריאת שמע. כך עושה יעקב. למה יוסף לא נהג כך, הרי גם יוסף שמח מאוד, אז שגם הוא יקרא קריאת שמע, ויעמדו שניהם אחד ליד השני ויחד יקראו קריאת שמע ויקבלו עול מלכות שמים. יוסף עובד את ה' בנפילה על צוואריו של

יעקב, שהרי השמחה הזאת הטבעית היא שמחה אלוקית. ריבונו של עולם נמצא בטבע. ריבונו של עולם זיכה אותו עכשיו להיפגש עם יעקב, והנפילה על צוואריו, זה חלק מעבודת ה' בסתר. בסתר פירושו של דבר בתוך המציאות. הכול אצלו זו עבודת ה'. לא רק כשקוראים קריאת שמע ומתפללים זו עבודת ה'. כל מעשה שעושים, כל מפגש, הכול מכוון מריבונו של עולם, ואין עוד מלבדו, ובכל דבר יש הופעה ומציאות אלוקית.

יוסף עובד את ה' בסתר, בתוך המציאות, והשבטים לא ראו את זה. והחיצוניות הייתה נראית להם לא טובה ולא הבינו אותו. וכאשר הם נוכחים במה זכה יוסף, ושיוסף עוד נאמן לדרך בית אביו, הם נבהלו. 'אוי כל הדרך שלנו היא מוטעית. כל ההסתכלות שלנו הייתה טעות. אנחנו חשבנו שאי אפשר לעבוד את ה' אלא בצורה שאנחנו מבינים, והנה אנחנו מבינים שיש הופעה אחרת לגמרי והיא גדולה ועצומה. אוי לנו מיום הדין אוי לנו מיום התוכחה'. פתאום אדם ייפגש ויתברר לו שעבודת ה' שלו לא הייתה בשלמות, היא הייתה שטחית וחיצונית, וצריך לעבוד את ה' יותר בעומק. לראות בכל המציאות את ריבונו של עולם ולעבוד אותו באופן כזה. לא שהם ביטלו את דרכם, אבל הם הבינו שיש כמה דרכים לעבודת ה'. יש קידוש שם שמיים בסתר, ויש קידוש שם שמיים בגלוי.

תכלית הגלות להעלות ניצוצות

כשיעקב עומד לרדת למצרים בא הקב"ה ואומר לו: "אַל תִּירָא מִרְדָּה מִצְרַיִם כִּי לְגוֹי גָדוֹל אֲשִׁימְךָ שָׁם" (בראשית מו, ג). יעקב ירא מלרדת למצרים והקב"ה אומר לו אל תירא מרדה מצרימה כי לגוי גדול אשימך שם. אור החיים שואל, למה נאמר לגוי גדול, למה לא נאמר בלי הל' כי גוי גדול אשימך שם, והוא מסביר את זה על פי חכמי הפנימיות, על פי תורתו של רבי שמעון בר יוחאי ותלמידיו, והוא אומר שכל גלות יש לה תפקיד. ומדוע - מפני שכשחטא אדם הראשון נתפזרו ניצוצות של קדושה בכל העולם. החטא של אדם הראשון עשה נזק עצום בעולם, שבר נורא. מקודם הקדושה הייתה מרוכזת, והאדם היה במדרגה אלוקית, בריאה

שהקב"ה ברא. ובחטאו קרתה טרגדיה ונגזרה מיתה על אדם ועל כל צאצאיו. החיים כבר לא חיים נצחיים, הקדושה היא לא בשלמותה, היא נתפזרה. ניצוצות של קדושה נתפזרו בתוך הקליפות, בעמקי הטומאה. ובמקום שיש טומאה גדולה, שם יש הרבה ניצוצות של קדושה. וזה מה שהיה במצרים, שנשבו ניצוצות רבות של קדושה בתוך טומאת מצרים. והקב"ה אומר ליעקב אתה צריך לרדת, אתה יעקב שאתה קדוש, ובחיר האבות, זה התפקיד שלך. אל תירא מרדה מצרימה, יש לך ולבניך בתקופה הזאת שיהיו במצרים תפקיד, לקבץ ולהחזיר את הניצוצות השבוים האלה הנמצאים בתוך הקליפות, להוציא אותם ולהחזיר אותם למקורם. המילים 'גוי גדול' רומזים גם לפסוק 'כי מי גוי גדול', זה מרמז לנו שאחר כך ישראל יהיו "גוי גדול אֶשֶׁר לוֹ אֱלֹהִים קְרִבִּים אֵלָיו כֹּה' אֱלֹהֵינוּ בְּכָל קְרָאנוּ אֵלָיו" (דברים ד, ז). כלומר כל הקדושה שהייתה שמה תחזור לשורש. וזה עניינם של ישראל, לקבץ את כל הקדושה ולהפוך לגוי גדול וגוי קדוש.

לא רק הגלות הזאת של מצרים הייתה כדי להעלות ניצוצות. כל גלות זה עניינה. גם הגלות האחרונה הארוכה מאוד, זה עניינה לקבץ את הניצוצות. חז"ל אומרים לנו את זה בדרך רמז, שלא גלו ישראל אלא כדי לקבץ גרים. בעצם הם מרמזים באופן גלוי את הדברים היותר פנימיים. הגרים הם גם כן נשמות קדושות שנשבו בין הגויים, וכשמישהו מתגייר מתברר למפרע שהייתה לו נשמה ששייכת למקור, רק היא נשבתה ונתעוררה לחזור למקורה. איך זה מתעורר - על ידי שהעולם מכיר את עם ישראל המפוזר בעולם, ויש כאלה ששייכים לזה, אז הם חוזרים. והדברים הם יותר פנימיים, יש ניצוצות רוחניים שחוזרים, לא דווקא דרך האנשים עצמם שנושאים את ניצוצות הקדושה הזאת, אלא כוחות רוחניים שהם מפוזרים שצריך לקבץ אותם ולהעלות אותם.

אנחנו יכולים ללמוד מזה על כל ירידה רוחנית. כל ירידה רוחנית היא גלות. כל משבר זה גלות. גלות בתוך חולשה, בתוך טומאה, בתוך קליפות. וכשאדם נופל קצת או אפילו הרבה, הוא יכול להפוך את הנפילה הזו לקיבוץ ניצוצות קדושים במצב הזה שהוא נמצא בו. לכן אמרו חכמים שגדולים בעלי תשובה יותר מצדיקים גמורים (ברכות לד:). כי הם עושים פעולה מיוחדת שצדיקים לא עושים.

צדיקים נמצאים למעלה ולא יורדים לתוך המקומות הנמוכים במציאות. לא שצריך ליזום את זה. גם גלות לא צריך ליזום. אבל כשזה קורה, כשמישהו נופל, הוא צריך לדעת שמתוך הנפילה, הוא יכול וצריך להוציא עלייה גדולה. עלייה גדולה בסגנון של חכמי הפנימיות, היינו לקחת את הניצוצות הקדושים שישנם בתוך הטומאה ולשאוב אותם משם ולצאת עם כוחות חדשים שלא היו לו קודם. ואולי התורה מרמזת על זה: "וְאַחֲרַי כֵּן יֵצְאוּ בְּרַכְשׁ גְּדוֹל" (בראשית טו, יד) רכוש שהוא לא רק רכוש פיזי אלא גם רוחני, כי הם לקחו איתם את כל ניצוצות הקדושה שנתפזרו. זה אולי מה שאומר לנו הפסוק: "אַל תִּירָא מִרְדָּה מִצְרַיִמָּה... וְאַנְכִי אֶעֱלֶךָ גַּם עָלֶה" אני אעלה אותם פעמיים. יש פירושים נוספים אבל אפשר לפרש גם את הפירוש הזה.

החיסרון בשורש ובענפים הביא לגלות

האם יש סתירה בין דברי אור החיים בשם המקובלים למה שאומרת הגמרא במסכת נדרים (לב). והמהר"ל מרחיב את הדיבור על זה בגבורות ה' (פרק ט), שמה שגלו ישראל למצרים זה משום מה שנאמר לאברהם אבינו: "יָדַע תֵּדַע כִּי גַר יִהְיֶה זְרַעְךָ בְּאֶרֶץ לֹא לָהֶם וְעִבְדוּם וְעֵנּוּ אֹתָם אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה" (בראשית טו, יג). שואלת הגמרא למה נגזר על אברהם אבינו שבניו יגלו, אומרת הגמרא, מפני שהיה פגם כלשהו אצל אברהם שהוא אמר: "בַּיָּמָה אֵדַע כִּי אֵיךְ שָׁנָה" (בראשית טו, ח) כאילו לא האמין. הקב"ה הבטיח לו את ארץ ישראל, והוא בכל זאת שואל, יש כאן איזה פגם כלשהו. פירוש אחר שאומרים חכמים (שם נדרים לב), מפני שהוא עשה אנגריא בתלמידי חכמים. כשהוא יצא למלחמה עם ארבעת המלכים, הוא לקח תלמידים מהישיבה למלחמה, וזה לא היה נכון. צריך היה להשאיר אותם ללמוד. לא צריכים לבטל תורה בשביל זה. הוא היה צריך להאמין שהוא ינצח בלעדיהם. פירוש שלישי, בגלל שהוא לא קירב את אנשי סדום. לאחר שהוא הציל את אנשי סדום, אמר לו מלך סדום: "תֵּן לִי הַנֶּפֶשׁ וְהַרְכָּשׁ קַח לָךְ" (בראשית יד, כא), ואברהם אבינו נותן לו גם את הנפש וגם את הרכוש ולא רוצה דבר, "אם

מחוט וְעַד שְׂרוּף נֶעַל" (בראשית יד, כג). לא לקח ממנו דבר. וכשהם היו בידו, הוא היה יכול לקרב אותם ולהכניסם תחת כנפי השכינה. לא עשה מה שהיה יכול לעשות. אף על פי שאברהם אבינו היה מקרב הרבה מאד תחת כנפי השכינה "וְאֵת הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר עָשׂוּ בְחָרֶן" (בראשית יב, ה), דורשים חכמים שאברהם היה מגייר את האנשים ושרה את הנשים. והוא עשה עבודה של קירוב לבבות גדולה מאוד, עשה הרבה הפצות... קירב הרבה מאוד. ואחר כך הוא עולה עם עם רב לארץ ישראל. עם רב כפי העניין של התקופה היא, עולה עם כל אלה שהולכים בדרך שלו, כך מבאר הרמב"ם בתחילת הלכות עבודה זרה. אברהם קירב אבל הייתה לו הזדמנות נוספת לקרב שלא נעשתה.

החיסרון בעולם מופיע בדקות אצל אברהם

המהר"ל מסביר, שחס וחלילה להרהר בגודל אמונתו של אברהם, כי התורה מעידה על אברהם: "וְהָאֱמֵן בֵּה' וַיִּחְשְׁבֶהָ לוֹ צְדָקָה" (בראשית טו, ו). אברהם הוא המאמין הגדול, עמוד האמונה, הוא צור, הוא היסוד של כל האומה הישראלית. עוצמת האמונה בכל הדורות מתחילה מהיסוד של אברהם אבינו. אבל השמש הגדולה הזאת, האור הגדול והעצום הזה של האמונה, היה עדיין צריך השלמה. בשביל זה היה צריך את המירוץ הזה של הירידה למצרים. "יִדְעַ תִּדְעַ כִּי גַר יִהְיֶה זְרָעֲךָ", ואחר כך הם יצאו עם אמונה מושלמת, "וַיֵּאֱמִינֵן בֵּה' וּבַמֶּשֶׁה עֲבָדוּ" (שמות יד, לא), "וַיֵּאֱמֵן הָעָם" (שמות ד, לא). האמונה הזאת התעצבה על ידי עם רב, על ידי החישול והמירוץ הזה שהיה בירידה למצרים, זה היה התיקון. המהר"ל מסביר בהרחבה למה התיקון הזה לא היה אצל אברהם, והיה דווקא אצל בניו, לא ניכנס לכל הפרטים. על כל פנים, מצד אחד, חז"ל אומרים שהירידה הייתה בגלל חטא ומצד שני המקובלים אומרים שהירידה היא לצורך קיבוץ ניצוצות. אין סתירה בין הדברים, אדרבה הדברים משלימים אחד את השני. העולם הוא לא שלם, וכשיש הרבה ניצוצות של קדושה, שהם כבושים בתוך הקליפות אז אין אף אחד שלם, כי כל העולם ערב זה לזה, ובפרט ישראל ערבים לכל העולם, ואברהם

אבינו ערב, והוא לא יכול להיות שלם כל זמן שהעולם לא שלם. לכן גם אברהם לא היה שלם לגמרי, והופיעה גם אצלו הנקודה הזאת שהייתה צריכה השלמה. ועניין הגלות הוא לתקן ולמרק גם אצל השורש וגם אצל הענפים. ושני הדברים משלימים אחד את השני. הגלות נובעת מחטא, אבל החטא נובע מזה שאין שלמות, ויש הרבה ניצוצות קדושה שנמצאים בשבי. ועניינה של הגלות לתקן את החטאים שבגללם באה הגלות, 'מפני חטאינו גלינו מארצנו', ולתקן אותם באופן כזה שנוכל אחר כך להוציא את כל הקדושה מנפילתה. וגדולים בעלי תשובה בגלל זה יותר מצדיקים גמורים. כי גדולים הנגאלים יותר ממה שהיו מקודם לפני הנפילה. ואין בכלל אלא מה שבפרט. כל ירידה אפשר להפוך אותה למנוף גדול מאוד לעלייה ולתיקון. ולא רק לתיקון עצמי, אלא לתיקון סביבתי לקבץ את הניצוצות.

הוויכוח בין ישראל לאבות לגבי תהליך הגאולה

"אָנְכִי אֶרְדֵּ עִמָּךְ מִצְרַיִמָּה וְאָנְכִי אֶעֱלֶךָ גַּם עִלָּה" (בראשית מו, ד), אומרים חז"ל (שבת פט:): לעתיד לבוא יאמר להם הקב"ה לישראל לכו אצל אבותיכם ויוכיחו אתכם זה ע"פ הפסוק "לְכוּ נָא וְנִכְחָה יְאִמְרָה" (ישעיהו א, יח), לעתיד לבוא הקב"ה אומר לישראל לכו אל אבותיכם ויוכיחו אתכם וידריכו אתכם בדרך הנכונה. יאמרו לפניו ריבוננו של עולם, אצל מי נלך? אצל אברהם שאמרת לו: "יְדַע תְּדַע כִּי גַר יִהְיֶה זְרָעְךָ" (בראשית טו, יג), ולא ביקש רחמים עלינו. אצל יצחק שבירך את עשו "וְהָיָה פְאֶשֶׁר תִּרְיֵד" (בראשית כז, מ) ולא ביקש רחמים עלינו. כלומר, יצחק יודע שיכול להיות מצב כזה ש'והיה כאשר תריד' ועשו יפרוק את העול של יעקב מעליו, ויעקב יהיה שבוי בידי עשו, ולא ביקש רחמים עלינו. אצל יעקב שאמרת לו: "אָנְכִי אֶרְדֵּ עִמָּךְ מִצְרַיִמָּה" (בראשית מו, ד) ולא ביקש רחמים עלינו. אצל מי נלך? ואז הם אומרים לקב"ה: לכו נא ונוכחה, יאמר ה'. אנחנו באים אליך, ורק עליך אנחנו יכולים לסמוך.

מה פירוש המדרש הזה?

הרב זצ"ל מבאר בעין אי"ה (הדברים מובאים גם בחומש הראי"ה), שישנם שלשה דברים שגורמים עיכוב בהופעה השלמה של ישראל. מצב אחד של שעבוד כשמשועבדים לאחרים. המצב השני, שיש כאלה כוחות שמנסים לכלות את ישראל וצריך כל הזמן להתמודד נגד הניסיונות האלה. והדבר השלישי, זה הפיזור, כשלא מרוכזים ולא מאוחדים אי אפשר להוציא את כל הכוחות מן הכוח אל הפועל, ונמצאים לא שלמים. האבות הבינו שעדיין אין לנו את הכוח להגיע לשלמות בלי לעבור את השלבים האלה. כל אחד הכיר בעובדה אחרת. אברהם אבינו, יודע שבאמת חוסר השלמות נובע מעבדות, אבל הוא לא מבקש רחמים, כי הוא מבין שאין דרך אחרת אלא לעבור את ההתמודדות הזאת של השעבוד כדי להגיע באמת אל השלמות העליונה. הבנים אחרי, כל הדורות לא מבינים את זה, ואומרים, איך נפנה אל אברהם אבינו שהוא לא ביקש רחמים עלינו, שהקב"ה אומר לו: "יִדַע תִּדַע כִּי גַר יִהְיֶה זְרָעְךָ" והוא לא מבקש רחמים.

יצחק עומד מול עשו, עשו רוצה לכלות את ישראל, ואומר: "וְאַהֲרָגָה אֶת יַעֲקֹב אָחִי" (בראשית כז, מא). ובעצם מה שעשו רוצה לעשות ליעקב, אומות העולם רוצים לעשות במשך כל הדורות, וישראל צריכים להתמודד עם המציאות הזו שיש כאלה שרוצים לכלותם, ההמשך שלהם בימי כל ההמנים, ואחר כך בהמן של הדור האחרון באירופה.

ויעקב מתמודד עם הפיזור. אצל יעקב יש שבטים, כבר יש מצב שכל שבט מופיע עם הדעה שלו והרצון שלו, ויש מתחים בין השבטים. ובסופו של דבר כל הפיזור של ישראל בגלות הוא פועל יוצא מהגוונים שיש בתוך ישראל. וזו אי האחדות שבעצם מעכבת את השלמות. ישראל פונים לריבונו של עולם ואומרים, יאמר ה', זה הרעיון שבעצם מתכוונים חז"ל, לפי הביאור של הרב. האבות מבינים שצריכים לעבור את השלבים הללו. הם לא יכולים ללמד זכות. וישראל אומרים למה לא התעלינו מעל כל זה. אבל לפי האבות אי אפשר ללמד זכות ולבקש על זה, כי חייבים להתמודד עם המהלכים האלה.

תהליך הפירוד וההתחברות

בפרשת ויגש רואים את החזרה להתחברות. אחרי שבפרשיות הקודמות, וישב ומקץ, מתואר הפירוד שנוצר בין האחים, פירוד איום ונורא, אנחנו רואים שהוא לא כל כך איום כמו שחשבנו, כי הנה רואים שההתחברות היא אפשרית ונעשית. וגם כבר בדרך ראינו שהאחים מתחרטים על מה שעשו. וכנראה שאין אפשרות לעקוף את התהליך הזה. כי בשלב הראשון כשצריך כל אחד לסלול את דרכו, הוא חייב להתנגד באופן מוחלט לדרכים אחרות שמפריעות לו לדרך. וישראל הם שנים עשר שבטים וזו השלמות, השלמות זו ההופעה המגוונת. לא הופעה אחידה. כשכולם חושבים ומדברים ועושים אותו דבר, זו לא עבודת ה' המושלמת. עבודת ה' היא עבודה שצריכה להופיע בהמון גוונים, בשלמויות של גוונים שונים. והכול מכון לשם שמיים והכל מאוחד. אבל כדי לחדד את הדרך של כל דרך ודרך בשלבים הראשונים, מוכרח להיות כאילו פירוד, ואין ברירה וחיובים להתמודד עם המצב הזה של פירוד חריף מאוד, שכל אחד מבטל דעתו של השני, והמתח הוא עצום, וכמעט נראה כמו שנאה, ונראה שאי אפשר לסבול את קיומו של השני, אבל זה חלק מהסדר של בירור השיטות עד שאחר כך הם מופיעות באופן שלם.

שנים עשר זו מין שלמות מיוחדת. אתם יודעים שיש מדרגות בשלמות, יש לכל עצם, לכל חפץ, שש צדדים ומרכז שזה שבע. כל דבר יש לו למעלה למטה מזרח מערב צפון דרום ואמצע, אבל כשאנחנו לוקחים את הקוביה הזאת ומסתכלים בקווים שלה, אז יש שנים עשר קווים, ארבע למעלה, וארבע למטה, וארבע מלמעלה למטה משני הצדדים, שזו הופעה של השלמות של הגוונים מכל הצדדים. שנים עשר השבטים, הם שלמות של הופעה אחת שמופיעה בכל גוניה מכל צדדיה. והשלב הראשון צריך לעבור דרך חידוד הפער בין כל הצדדים, על מנת לבוא לאחדות שלמה. ועכשיו זה מתרחש, ובפרשה הבאה יעקב קורא לכל הבנים: "הָאֶסְפוּ וְאִגִּידָה לָכֶם אֵת אֲשֶׁר יִקְרָא אֶתְכֶם בְּאַחֲרֵית הַיָּמִים" (בראשית מט, א). האחדות היא מביאה את הגאולה.

היו לנו שבועיים לא כל כך פשוטים. כל המתחים במרחב הציבורי זה חלק מהבירורים בהקצנה לצד זה, ובהקצנה לצד השני, ומתוך כך מתבררים הצדדים. אלו השלבים האחרונים. אנחנו במצב של גיבוש האומה וכל אחד מושך לכיוון אחר, אבל מינה ומיניה בסופו של דבר יהיה לטובה. גם הביקורות, גם הדברים שאנחנו לא כל כך מבינים, הדעות ההפוכות מדעתנו. הכול בסוף יתגלגל לטובה, זה עניינה של האחדות של הפרשה שלנו.

בית המדרש – בניין האבן הראשון ביישוב

(הסיפור על בניין בית המדרש של הישיבה)

אנחנו אחרי חנוכה ונכנסים עכשיו לשלשה חודשי שקידה של לימוד.

המדרש בפרשה (בראשית רבה פרשה צה, ג) בא לעודד אותנו בעניין הזה:

”וְאֵת יְהוּדָה שָׁלַח לְפָנָיו אֶל יוֹסֵף לְהוֹרֹת לְפָנָיו גִּשְׁנָה”, ר' חנינא בריה דר' אחא, ורבי חנינא חד אמר להתקין לו בית דירה, וחד אמר להתקין לו בית ועד שיהא מורה בו דברי תורה ושיהיו השבטים לומדים בו. תדע לך שהוא כן – כלומר, מוכרח להיות כך, שמה שיעקב שלח את יהודה לפניו, זה כדי להקים בית מדרש. כשמגיעים למקום חדש, ראשית כל צריכים לבנות בית מדרש.

סיפרתי בשנים קודמות, שגם המקום הזה, השכונה הזאת, הבית הראשון שנבנה כאן היה בית המדרש. לא היה לזה תקדים. זה גם היה בניין האבן הראשון ביהודה ושומרון. קודם נבנו בניינים ארעיים.

אנחנו בשנה הראשונה שהגענו לבית אל גרנו במחנה הצבאי, וקיבלנו את השטח הזה לבנות פה את קריית הישיבה. דבר ראשון שעשינו, זה היה למצוא תוכנית מוכנה לבניית בית מדרש. לא היה לנו זמן לחכות לאדריכל שיעשה תוכנית חדשה. אז באנו לאדריכל וביקשנו אם יש לו תוכנית מוכנה, הוא לקחת תוכנית ישנה שהוא עשה במקום אחר וקצת שינה אותה, אבל היסודות היו מוכנים, וזה היה מהר. וקבענו שאנחנו מתחילים לבנות את בית המדרש. אז האדריכל אמר,

רגע אחד, אבל איפה אתם מתכוונים לבנות, אין לכם את התוכנית של כל היישוב, אולי יצא בסוף שאתם תבנו את בית המדרש באמצע הכביש?! אמרתי לו, יש לנו בשולחן ערוך (אורח חיים סימן קנ סעיף ב) הדרכה איפה בונים בית הכנסת. כתוב שהוא צריך להיות בגובהה של עיר, נערוך מדידות ונראה היכן המקום הכי גבוה, היכן ראש הגבעה, ואחר כך הכבישים יסתדרו לפי זה. וכך היה, הוא אמר אם ככה צריך לעשות תצ"א, צילום אוויר. הגענו יחד עם האדריכל והמהנדס ואנחנו עומדים במקום הזה, והוא אומר הנה פה יהיה מרכז בית המדרש, נסמן עם אבנים, ועכשיו הוא שואל, הרב, לאיפה פונים בתפילה, איפה ירושלים, כמובן בדרום, אז טוב נשים פה אבנים, זה יהיה המקום של בית המדרש. הגבעה הייתה שוממה, לא היה עליה דבר לא עץ ולא שיח, ואז התחילו לבנות את בית המדרש. אחרי שדברנו עם האדריכל, הבאנו קבלן, שהתחיל לבצע את הדברים, והוא אומר סליחה, אין כאן מים, אי אפשר לבנות בלי מים. צריך הרבה מים בבנייה, אני לא יכול להביא דליים עם מים מהמחנה. אז מה עושים, אין כאן שום דבר חוץ מגבעה ריקה, ועד למחנה זה מרחק של שמונה מאות מטר. ניגשנו למפקד האזור, וביקשנו ממנו שיעזור לנו בעניין הזה. הוא שאל, כמה צינורות אתם צריכים, וסידר שהצבא נתן לנו. היו אז אתו יחסים טובים... הצבא נתן לנו הכול... היו צינורות על פני השטח שנמשכו מהמחנה ועד לכאן. התחלנו בבניית בית המדרש כשכאן עדיין היה לגמרי ריק. אחרי כמה חודשים, השגנו אישור לקבל קראוונים, ואז הובאו הקראוונים לגבעה, כשהבסיס של בית המדרש היה כבר בנוי.

זה היה המבנה הראשון שזכינו לבנות.

בכל מקום אבותינו קבעו ישיבה

"וְאֵת יְהוּדָה שָׁלַח לְפָנָיו אֶל יוֹסֵף לְהוֹרֹת לְפָנָיו גִּשְׁנָה" להתקין לו בית ועד שיהיה מורה בו תורה ושיהיו השבטים לומדים בו, תדע לך שהוא כן, כיוון שהלך יוסף מאצלו היה יודע באיזה פרק פירש ממנו שהיה משנה אותו' - כלומר יעקב היה מלמד את יוסף. 'וכיוון שבאו אחי יוסף אצלו ואמרו לו עוד יוסף חי' (בראשית

מה, כו) "וַיִּפֶּגַע לְבָבוֹ" (שם) נזכר באיזה פרק פירש הימנו, 'ואמר בלבו יודע אני שבפרק עגלה ערופה פירש ממני יוסף, אמר להם אם אתם יודעים באיזה פרק פירש ממני, אני מאמין לכם, אף יוסף היה יודע באיזה פרק פירש ממנו, מה עשה יוסף? נתן להם עגלות, שנאמר 'ויתן להם עגלות על פי פרעה', כלומר שלח לו רמז שעסקו בפרשת עגלה ערופה.

'ללמדך שבכל מקום שהיה יעקב יושב, היה עוסק בתורה'. יעקב ויוסף נפרדו לעשרים ושתים שנה, וכשיעקב פוגש את יוסף הוא שואל אותו, נו מה חידשת בסוגיית עגלה ערופה, הסוגיית האחרונה שלמדנו יחד. האם יוסף זוכר את הדבר הזה, זה מה שמעניין אותנו, הוא לא רק מחזיק בדרך המצוות והתורה, הוא למדן! הוא באמת בתוך העניינים בסוגיה. זה מה שחשוב. ואז יעקב מתמלא שמחה.

'ללמדך שכל מקום שהיה יעקב יושב היה עוסק בתורה כשם שהיו אבותיו'. אבל עד עכשיו לא ניתנה תורה וכתוב באברהם: "וַיִּשְׁמַר מִשְׁמֵרָתִי מִצְוֹתַי חֻקֹּתַי וְתוֹרָתִי" (בראשית כו, ה), ומהיכן למד אברהם את התורה? הרי התורה עדיין לא ניתנה? "רבי שמעון אומר נעשו שתי כליותיו כשתי כדים של מים והיו נובעות תורה. ומניין שכן הוא? שנאמר: "אֶף לֵילוֹת יִסְרוּנִי כְלִיֹּתַי" (תהילים טז, ז) - הכליות הן מייסרות כלומר הן מלמדות ומוכיחות. רבי לוי אמר מעצמו למד תורה שנאמר "מִדְרָכָיו יִשְׁבַּע" (משלי יד, יד) רבי יונתן שר הבירה אמר, אפילו עירובי תבשילין היה אברהם יודע שנאמר: "עַקֵּב אֲשֶׁר שָׁמַע אֲבִרְהָם בְּקִלְיֵי וַיִּשְׁמַר מִשְׁמֵרָתִי מִצְוֹתַי חֻקֹּתַי וְתוֹרָתִי" (בראשית כו, ה) משמרת כלומר גם עשה משמרת לתורה, כולל תקנות חכמים. ובן כמה שנים הכיר אברהם את בוראו? ארבעים ושמונה הכיר את בוראו. ריש לקיש אמר שלוש שנים, דכתיב: עקב מניין עקב (48). ואברהם חי מאה שבעים וחמש שנה, אז עקב שהוא שמע בקולי זה אומר שבן שלוש הוא כבר הכיר את בוראו, והיה משמר דקדוקי תורה והיה מלמד את בניו שנאמר "כִּי יִדְעֹתֶיךָ לְמַעַן אֲשֶׁר יִצְוָה אֶת בְּנֵיךָ וְאֶת בְּיָתוֹ אֲחֵרָיו וְשָׁמְרוּ דְרָךְ ה' לַעֲשׂוֹת צְדָקָה וּמִשְׁפָּט", אמר לו הקב"ה אתה לימדת תורה לבניך בעולם הזה אבל בעולם הבא אני בכבודי מלמד אתכם תורה שנאמר "וְכָל־בְּנֵיךָ לְמוֹדֵי ה' (ישעיהו נד, יג).

כלומר, חז"ל אומרים לנו שהאבות עסקו בתורה ובכל מקום שהיו קבעו בית מדרש ולמדו בשקידה. הם חיו חיי אמונה כל כך שלמים, שזה נקרא שהם כל הזמן עסקו בתורה. ואפשר שהאדם ילמד תורה מתוך עצמו. זאת אומרת, בתוך תוכו של האדם בעצם יש את כל התורה, הנשמה הפנימית של האדם, ורק הוא צריך להקשיב לקולו הפנימי וההקשבה יכולה להיות על ידי שהוא לומד את התורה והוא יודע שזה מה שנמצא אצלו מבפנים.

אני מאחל לנו שעכשיו אחרי ימי החנוכה, נהיה בגדר הזה של מוסיף והולך, שלא מפסיקים, ונוסיף ונלך ונרבה אורה של תורה לא דווקא בנרות של חנוכה אבל ב'נר מצווה ותורה אור', ושהאור ילך ויגבר ונוסיף ונלך עד סיום הזמן ועד בכלל חזק ונתחזק.